

Verschillen in welbevinden na een scheiding voor en na de invoering
van het ouderschapsplan bij kinderen van 8 tot 16 jaar

Universiteit Utrecht

Studenten: Daphne Benner (3631974), Hester Hage (3843564), Annick Luiten (4253914) en
Marjon Reffeltrath (312849)

Thesisbegeleidster: Mw. I. Van der Valk

Tweede beoordelaar: Mw. M. Verhoeven

Cursus: Thesis Pedagogische Wetenschappen (200600042)

Faculteit Sociale Wetenschappen

Universiteit van Utrecht

11 juni 2014

Voorwoord

Voor u ligt onze thesis ‘de verschillen in welbevinden na een scheiding, voor en na de invoering van het ouderschapsplan bij kinderen van 8 tot 16 jaar’. Deze thesis is uitgevoerd in het kader van de cursus Thesis Pedagogische Wetenschappen binnen de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Aangezien het onderwerp scheiding ons aansprak hebben we ervoor gekozen om ons bij het onderzoeksproject ‘ouderlijke scheiding en het functioneren van kinderen’ in te schrijven. Toen we aan het onderzoeksproject deel konden nemen en met elkaar een groep gevormd hadden, gingen we brainstormen, wat we over scheiding zouden willen onderzoeken. Al snel kwamen we tot de conclusie dat een onderzoek naar het ouderschapsplan ons interessant leek, mede doordat er hier tot op heden weinig onderzoek naar is gedaan.

Het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van de thesis waren voor ons leerzame ervaringen. Er waren momenten dat het soepel verliep, maar er zijn ook momenten geweest waarin we vastliepen. Het fijne aan onze samenwerking was, dat we voor elkaar klaar stonden als iemand ergens moeite mee had.

Wij willen onze thesisbegeleidster Inge van der Valk hartelijk bedanken voor de begeleiding die zij ons geboden heeft bij het schrijven van deze thesis. Haar heldere feedback bood ons handvatten om moeilijkheden aan te pakken. Daarnaast gaf zij ons vertrouwen dat we op de goede weg waren en motiveerde zij ons om het beste uit onszelf en het onderzoek te halen.

Wij wensen u veel leesplezier!

Daphne Benner, Hester Hage, Annick Luiten & Marjon Reffeltrath

Abstract

Since the first of March 2009 parents in The Netherlands are required to make a parenting plan, when they file for divorce they file for divorce. The goal of this parenting plan is to decrease conflicts between parents, increase contact between fathers and child, improve the quality of the relationship between parents and child, and indirectly decrease internalizing and externalising problems of children. This study investigates if the parenting plan achieves its goal by comparing two groups of children between 8-12 years old. Group I consists of 229 children whose parents divorced before 2009 and didn't arrange a parenting plan, Group II consist of 199 children whose parents divorced after 2009 and had to arrange a parenting plan. In both groups, time since divorce varied between 1 and 4 years. Contrary to the aims of the parenting plan, the results show that children in Group II report significantly more interparental conflicts, less contact between fathers and child, lower quality of the relationship between parents and child, no difference in externalising problems and significantly more internalizing problems compared to children in Group I. The implications of the results for the potential value of the parenting plan for children are discussed and directions for future research are outlined.

Per 1 maart 2009 zijn ouders die gaan scheiden verplicht een ouderschapsplan op te stellen. Het doel van het ouderschapsplan is conflicten tussen ouders onderling voorkomen of verminderen en het ouder-kind contact na de scheiding te verbeteren, door voorafgaande aan de scheiding afspraken te maken over het kind. Uiteindelijk moet het ouderschapsplan de ongunstige gevolgen van een scheiding voor kinderen verminderen (Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum [WODC], 2013).

In dit onderzoek wordt getoetst in hoeverre er verschillen bestaan tussen het welbevinden na een scheiding voor en na de invoering van het ouderschapsplan bij kinderen van 8 tot 16 jaar. Allereerst wordt er ingegaan op conflicten tussen ouders, vervolgens op de contactfrequentie en de kwalitatieve relatie tussen ouders en kind en tot slot op de internaliserende en externaliserende problemen van kinderen die een scheiding hebben meegemaakt.

Scheiding en de gevolgen voor kinderen

In Nederland maken elk jaar ongeveer 70.000 thuiswonende kinderen een scheiding van hun ouders mee (Spruijt & Kormos, 2010). Dit gaat per jaar om 1,6 procent van de thuiswonende kinderen.

Uit diverse onderzoeken blijkt dat kinderen van gescheiden ouders gemiddeld genomen vaker problemen hebben dan kinderen uit intacte gezinnen (Amato, 2000; Spruijt & Kormos, 2010). Kinderen van gescheiden ouders hebben gemiddeld meer emotionele problemen (Gähler & Garriga, 2013), een lager zelfbeeld, behalen lagere schoolprestaties, en laten meer gedragsproblemen op school zien (Sun & Li, 2002), dan kinderen uit intacte gezinnen. Ook is er verminderd contact met beide ouders of verlies van contact met één van de ouders (Manning & Smock, 1999) en is er in scheidingsgezinnen vaker sprake van conflicten tussen broers en/of zussen (Milevsky, 2004; Sheehan, Darlington, Noller, & Feeney, 2004). Ongeveer 10% van de kinderen in intacte gezinnen ontwikkelen min of meer

ernstige problemen, terwijl dat percentage in gescheiden gezinnen oploopt tot 20 à 25% (De Witte & Walgrave, 2000).

Bij echtscheidingen met veel conflicten blijken de negatieve gevolgen voor kinderen vaak ernstiger te zijn vergeleken met scheidingen die gepaard gaan met weinig conflicten (Amato, 2000; Troxel & Matthews, 2004). Hoewel er tegenwoordig meer ouders scheiden dan dertig jaar geleden en de acceptatie van echtscheiding in de samenleving is toegenomen, worden de gemiddelde negatieve effecten voor kinderen niet kleiner, maar juist groter (Amato, 2001).

Een verklaring voor de hierboven beschreven negatieve gevolgen van een scheiding is de zogenaamde *spillover* hypothese (Krishnakumar & Buehler, 2000). Deze hypothese vindt haar oorsprong in de gezinssysteemtheorie. De gezinssysteemtheorie beschouwt het gezin als een sociaal systeem (Minuchin, 1985). Dit systeem is opgebouwd uit verschillende subsystemen die elkaar beïnvloeden. Zo bestaat er binnen een gezin een echtelijk subsysteem, een ouderlijk subsysteem, een subsysteem bestaande uit de ouder en het kind en een subsysteem dat bestaat uit de kinderen onderling. Het welbevinden van de individuele gezinsleden is onlosmakelijk verbonden met het functioneren van de subsystemen (Cox & Paley, 1997). Erel & Burman (1995) beschouwen het functioneren van het echtelijke subsysteem als het meest bepalend voor de kwaliteit van het gezinsleven.

De eerder genoemde *spillover* hypothese stelt dat als één van de subsystemen niet goed functioneert dit invloed heeft op de andere subsystemen binnen het systeem (Kerig, Cowan & Cowan, 1993; Krishnakumar & Buehler, 2000). Conflicten binnen het echtelijk subsysteem vóór, tijdens en na de scheiding beïnvloeden de kwaliteit van het functioneren van het ouderlijk subsysteem negatief (Krishnakumar & Buehler, 2000). Ouders kunnen vóór, tijdens en na de scheiding minder beschikbaar en minder sensitief zijn in de opvoeding (Afifi & Schrodt, 2003). Dit heeft een negatief effect op de kwaliteit van de ouder-kind relatie.

Ervaart een kind de ouders als minder beschikbaar en minder sensitief, dan kan dit een negatief effect hebben op het psychologisch welbevinden van het kind (Keller, Cummings & Davies, 2005).

In de volgende paragrafen wordt nader ingegaan op de gevolgen van een scheiding binnen de verschillende subsystemen.

Ouderlijke conflicten na scheiding

Een scheiding gaat vaak gepaard met conflicten. Zoals de *spillover* hypothese stelt kan het disfunctioneren in het echtelijke subsysteem directe en indirecte negatieve gevolgen hebben voor het welzijn van kinderen (Davidson, O'Hara & Beck, 2014; Stadelmann, Perren, Groeben & von Klitzing, 2010; Troxel & Matthews, 2004).

Ernstige conflicten tussen ouders kunnen leiden tot directe negatieve gevolgen, zoals het imiteren van boos, impulsief en gewelddadig gedrag van ouders door kinderen (Kelly, 2000). Een indirect gevolg is dat moeders in huwelijken met ernstige conflicten gemiddeld genomen minder warm zijn en onregelmatiger en harder disciplineren, dan moeders in huwelijken met matige conflicten. Vaders in huwelijken met ernstige conflicten zijn gemiddeld minder betrokken bij de opvoeding, dan vaders in huwelijken met matige conflicten. Zowel bij moeders, als vaders beïnvloedt dit gedrag de relatie met het kind en vervolgens het welbevinden van het kind (Kelly, 2000).

Daarnaast raken kinderen vaak betrokken bij conflicten en/of voelen zich tussen de ouders in staan (Leon, 2003). Wanneer kinderen betrokken raken bij conflicten tussen hun ouders, wordt het welbevinden van kinderen negatiever beïnvloed door de conflicten, dan wanneer kinderen hier niet bij betrokken raken.

Een ander indirect gevolg is een verhoogd risico op het ontwikkelen van antisociale gedragsstoornissen bij kinderen tijdens de kleutertijd (Stadelmann et al., 2010) en een

verhoogd risico op lagere schoolprestaties (Ghazarian & Buehler, 2010; Hanson, 1999; Harold, Aiken & Shelton, 2007; Musick & Meier, 2010).

Zoals eerder beschreven beïnvloedt een scheiding van ouders het subsysteem van de ouder-kind relatie (Kelly, 2000). In de volgende paragrafen wordt de ouder-kind relatie na een scheiding beschreven aan de hand van de begrippen contactfrequentie en kwaliteit.

Contactfrequentie ouder-kind

Na een scheiding verandert meestal de woonsituatie van een kind. Dit gaat samen met verandering van het ouderlijk contact (Spruijt & Duindam, 2010). Gemiddeld genomen lijkt het met kinderen beter te gaan, wanneer zij opgroeien in een co-oudergezin dan in een eenoudergezin (Bergström et al., 2013; Bauserman, 2002). Kinderen hebben door het co-ouderschap de mogelijkheid om met beide ouders een goede relatie op te bouwen, wat gerelateerd kan zijn aan een hoger welbevinden bij het kind (Bergström et al., 2013; Vanassche, Sondermans, Matthijs, & Swicegood, 2013). Daarnaast hebben deze kinderen meestal goede relaties met leeftijdsgenoten en ervaren zij het gezinsleven vaker als positief, in vergelijking met kinderen uit eenoudergezinnen (Bergström et al., 2013).

Echter, in Nederland hebben ongeveer 20% van de kinderen geen contact meer met de uitwonende ouder na een scheiding (Spruijt, Eikelenboom, Harmeling, Stokkers, & Kormos, 2005). Het verliezen van ouderlijk contact kan voor kinderen emotionele problemen met zich meebrengen (Reiter, Hjörleifsson, Breidablik, & Meland, 2013). Meestal neemt het contact met vader door de scheiding af (Reiter et al., 2013; Kalmijn, 2013; De Graaf & Fokkema, 2007; Whiteside & Becker, 2000).

Een goede relatie tussen vader en kind kan het welbevinden van een kind verhogen (Carlsund, Eriksson, & Sellstorm, 2012; Whiteside & Becker, 2000). Bovendien hebben kinderen vaak meer zelfvertrouwen als zij gesteund worden door hun vader (Bastaits, Ponnet, & Mortelmans, 2012). Het kind levert gemiddeld genomen betere cognitieve prestaties en er

is sprake van minder probleemgedrag. Echter, de kwaliteit van de ouder-kind relatie is belangrijker dan de frequentie van het contact (Whiteside & Becker, 2000). Hier zal in de volgende paragraaf op worden ingegaan.

Kwaliteit ouder-kind relatie

De kwaliteit van ouder-kind relaties is gemiddeld genomen lager in scheidingsgezinnen, dan in intacte gezinnen (Afifi & Schrodt, 2003; Buchanan, Maccoby & Dornbusch, 1996; Pryor & Rodgers, 2001).

In het onderzoek van Afifi en Schrodt (2003) geven kinderen aan minder ouderlijke betrokkenheid te ervaren. Daarnaast beschouwen zij de relatie met hun ouders als minder bevredigend en voelen zich meer gevangen tussen beide ouders, dan kinderen uit intacte gezinnen. Ook Vlaams onderzoek bij kinderen tussen 10 en 18 jaar (Van Peer, 2003) laat zien dat de communicatie en opvoeding van elkaar verschilt in een- en tweeoudergezinnen.

Kinderen uit een eenoudergezin ervaren meer negatieve communicatie, zowel tussen als met hun ouders. Deze kinderen rapporteren gemiddeld minder begeleiding door hun ouders en krijgen meer vrijheid in hun handelen, in vergelijking met kinderen in tweeoudergezinnen.

De bovenstaande gevolgen binnen de subsystemen kunnen ervoor zorgen dat ouders minder goed in staat zijn om effectief op te voeden. Hierdoor lopen kinderen een groter risico op aanpassingsproblemen (Hetherington, 2003; Krishnakumar & Buehler, 2000). Op dit probleemgedrag wordt in de volgende paragraaf ingegaan.

Internaliserende en externaliserende problemen

Een scheiding van ouders kan samen gaan met aanpassingsproblemen van kinderen (Kelly, 2000). In dit onderzoek wordt gekeken naar twee dimensies van aanpassing van kinderen, namelijk naar externaliserend en internaliserend probleemgedrag (Simons, Gordon, Conger & Lorenz, 1999). Zoals eerder beschreven blijkt uit onderzoeken dat kinderen van wie de ouders gescheiden zijn, vaker externaliserend en internaliserend probleemgedrag

vertonen in vergelijking met kinderen van wie de ouders niet gescheiden zijn (Emery, 1999; Hetherington & Stanley-Hagan, 1999; Landsford, 2009; Landsford, 2006).

Zoals eerder beschreven onderzoeken blijkt dat niet alleen de scheiding, maar ook conflicten tussen ouders en de kwaliteit van de relatie tussen ouder-kind een rol spelen in mogelijk externaliserend en internaliserend probleemgedrag van kinderen na de scheiding (Bergström et al., 2013; Davidson, O'Hara & Beck, 2014; Stadelmann, Perren, Groeben & von Klitzing, 2010; Troxel & Matthews, 2004; Vanassche, Sondermans, Matthijs, & Swicegood, 2013). Dit zijn twee belangrijke factoren die verondersteld worden positief beïnvloed te worden door het ouderschapsplan.

Het ouderschapsplan

Per 1 maart 2009 is de 'Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' ingevoerd (WODC, 2013). Een onderdeel van deze wet is het opstellen van een ouderschapsplan voor ouders die gaan scheiden en gezamenlijk gezag hebben over hun minderjarige kinderen. Zowel ouders in echtscheiding, ouders die uit elkaar gaan na samen gewoond te hebben en ouders die het geregistreerd partnerschap laten ontbinden zijn verplicht om een ouderschapsplan op te stellen. Dit ouderschapsplan wordt voorgelegd aan de rechter die het plan beoordeelt. Ouders mogen, op enkele voorwaarden na, zelf bepalen welke afspraken zij in het ouderschapsplan vastleggen. In het ouderschapsplan behoren ten minste afspraken te zijn opgenomen omtrent de verdeling van de zorg en opvoedingsstaken van het kind, de omgangsregeling, de informatie uitwisseling en de kinderalimentatie. Daarnaast moeten kinderen betrokken worden bij het opstellen van het ouderschapsplan. De mate waarin een kind betrokken kan worden, is afhankelijk van de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind (WODC, 2013).

Het doel van het ouderschapsplan is om conflicten tussen ouders onderling te voorkomen door voorafgaande aan de daadwerkelijke scheiding afspraken over de kind(eren)

te maken (WODC, 2013). Dit moet uiteindelijk de ongunstige gevolgen van een scheiding voor kinderen verminderen. Het ouderschapsplan beoogt te leiden tot meer contact tussen beide ouders en het kind en minder problemen bij de kinderen, dan in de situatie bij scheidingsgezinnen voorafgaand aan deze wetwijziging. Door voor de daadwerkelijke scheiding afspraken over de kind(eren) te maken, tracht het ouderschapsplan conflicten tussen ouders te verminderen en daardoor, de volgens de *spillover* hypothese voorspelde disfunctie in de andere subsystemen te voorkomen en negatieve gevolgen voor het welbevinden van het kind te beperken (WODC, 2013).

Dit onderzoek

Dit onderzoek zal zich richten op de verschillen in welbevinden na een scheiding bij kinderen van 8 tot 16 jaar voor en na de invoering van het verplichte ouderschapsplan. Er wordt gekeken in hoeverre de groep kinderen zonder ouderschapsplan verschilt van de groep kinderen met ouderschapsplan op het gebied van (a) conflicten tussen ouders, (b) de contactfrequentie tussen vader en kind, (c) de kwaliteit van de vader-kind relatie en (d) internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij het kind. Aangezien na een scheiding meestal het contact tussen vader en kind afneemt (Reiter et al., 2013; Kalmijn, 2013; Graaf & Fokkema, 2007; Whiteside & Becker, 2000), is ervoor gekozen om alleen de contactfrequentie en de kwaliteit van de vader-kind relatie te onderzoeken. De contactfrequentie en de kwaliteit van de moeder-kind relatie zal in dit onderzoek buiten beschouwing blijven.

In dit onderzoek wordt verwacht dat bij de groep kinderen met ouderschapsplan de conflicten tussen ouders lager zijn, de contactfrequentie tussen vader en kind hoger is, de kwaliteit van de vader-kind relatie beter is, en dat internaliserende en externaliserende problematiek bij kinderen lager is ten opzichte van de groep kinderen zonder ouderschapsplan.

Methode

Steekproef

Dit onderzoek heeft gebruik gemaakt van een cross-sectioneel databestand afkomstig uit het langlopende survey-onderzoek 'Scholieren & Gezinnen'. Het betreft een gepoolde steekproef, verkregen door het aan elkaar koppelen van databestanden uit de meetjaren 2006 tot en met 2013. In totaal hebben 7809 scholieren meegedaan aan het onderzoek. De gemiddelde leeftijd van de scholieren die de vragenlijst hebben ingevuld is 13 jaar en 2 maanden ($sd = 1.41$). De steekproef bestaat voor 48.2% ($n = 3759$) uit jongens en 51.8 % ($n = 4036$) uit meisjes. Het opleidingsniveau van de scholieren varieerde van VMBO-beroepsonderwijs tot en met VWO/Gymnasium, daarnaast volgde een deel het basisonderwijs.

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van de data van bovengenoemde Groep I en Groep II. Deze substeekproef heeft een steekproefomvang van 341 scholieren. Groep I bestaat uit 229 scholieren (67.2%) en Groep II uit 119 scholieren (32.8%). De scholieren in Groep I hebben een gemiddelde leeftijd van 12 jaar en 4 maanden ($sd = 1.55$). De scholieren in Groep II hebben een gemiddelde leeftijd van 13 jaar en 6 maanden ($sd = 1.09$). De substeekproef bestaat uit 160 jongens (46.9%) en 179 meisjes (53.1%).

Procedure

De dataverzameling van het survey-onderzoek 'Scholieren en Gezinnen' heeft plaatsgevonden door zelfrapportage vragenlijsten af te nemen bij leerlingen van de laatste drie klassen uit het basisonderwijs en de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs. De vragenlijst bestaat uit vragen over individueel en gezinsfunctioneren en is samengesteld door Dr. E. Spruijt en Dr. I. van der Valk. Er wordt in deze vragenlijst gebruik gemaakt van bestaande meetinstrumenten, in enkele gevallen zijn de versies verkort.

De meetrondes vonden plaats in 2006, 2007, 2008, 2009, 2011 en 2013. Dit werd gedaan door studenten Pedagogische wetenschappen van de Universiteit Utrecht. De deelnemende scholen zijn aselekt gekozen en de scholen zijn gevestigd in heel Nederland. In de geselecteerde school is daarna door middel van een gemakssteekproef bepaald bij welke groepen leerlingen de vragenlijst zou worden afgenomen. Er werden hierbij twee of meer groepen geselecteerd. De ouders van de leerlingen zijn over het onderzoek geïnformeerd en zij hadden de mogelijkheid om bezwaar te maken tegen deelname van hun kind aan het onderzoek.

De vragenlijst is klassikaal en onder schooltijd afgenomen. Voorafgaand aan de afname werd er uitleg gegeven over de inhoud van het onderzoek en werd er een korte instructie geboden over het invullen van de vragenlijst. Daarnaast werd toegelicht dat de leerlingen op elk moment mochten stoppen met het invullen van de vragenlijst als zij dit wilden. Het betreft een schriftelijke vragenlijst, die individueel, vrijwillig en anoniem door de leerlingen is ingevuld. De afname duurde tussen de 30 en 40 minuten en de uitvoerders van het onderzoek bleven tijdens de afname aanwezig om eventuele vragen van de leerlingen te kunnen beantwoorden.

Meetinstrumenten

Ouderlijke conflicten. Om de ernst, intensiteit en frequentie van ouderlijke ruzies onderling te meten zijn vijf vragen gesteld uit de *Children's Perception of Interparental Conflict Scale* (SCIP, Grych, Seid & Fincham, 1992). Met de vragen werd de frequentie van conflicten tussen de ouders, de ernst en intensiteit gemeten. Een voorbeeld van een vraag over intensiteit is: *'Hebben je ouders - voor zover je weet- wel eens ernstige conflicten?'*. De vragen konden worden beantwoord met een 5-puntsschaal variërend van 'nooit' tot 'voortdurend'. De betrouwbaarheid van de schaal 'ouderlijke conflicten' is $\alpha = .78$, dit is een hoge

betrouwbaarheid (Field, 2013). Het gemiddelde van de afzonderlijke items is gebruikt als indicator voor de schaal 'ouderlijke conflicten'.

Contactfrequentie vader-kind relatie. De contactfrequentie tussen vader en kind is gemeten met de vraag: '*Hoeveel dagen/nachten per week zie jij je vader?*'. De scholieren konden de vraag beantwoorden met antwoordmogelijkheid van 'niet, nul nachten per week' tot 'zeven dagen en/of nachten per week'.

Kwaliteit vader-kind relatie. De kwaliteit tussen vader en kind is gemeten met acht items uit de *Network of Relationships Inventory* (NRI, Furman en Buhrmester, 1985). Deze vragen meten de dimensies steun en ruzie. Een voorbeeld van een vraag over ruzie is: '*Ergeren jij en je vader zich aan elkaar en worden jullie boos?*'. Een voorbeeld van een vraag over steun is: '*Waardeert je vader de dingen die je doet?*'. Deze vragen konden de scholieren beantwoorden met een 5-puntsschaal variërend van 'weinig of niet' tot 'meer kan niet'. De schaal 'steun' bestaat uit de gemiddelde score van de afzonderlijke items voor steun. De Cronbach's alpha voor de schaal steun van vader was $\alpha = .72$, dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). De gemiddelde score van de afzonderlijke items voor ruzie is gebruikt voor de schaal 'ruzie'. De Cronbach's alpha voor de schaal ruzie was $\alpha = .71$, dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). Vanwege deze hoge betrouwbaarheden zijn de gemiddelden van de items voor steun en ruzie berekend en gebruikt als indicator voor de respectievelijke schalen.

Internaliserend probleemgedrag. Om internaliserend probleemgedrag te meten is gebruik gemaakt van 10 vragen uit de *Children's Depression Inventory* (CDI, Craighead, Smucker, Craighead & Illardi, 1998) om depressieve symptomen te meten. Een voorbeeld van een vraag is: '*Ik voel me vaak verdrietig*'. De vragen konden worden beoordeeld met een 5-puntsschaal van 'helemaal niet waar' tot 'erg waar'. Vanwege een klein verschil in de formulering van bepaalde items en de antwoordcategorieën zijn de schalen per meetronde

berekend en vervolgens gestandaardiseerd. Op deze manier konden de schalen over de meetrondes heen toch met elkaar worden vergeleken en werd gebruik gemaakt van de optimale steekproefgrootte. De betrouwbaarheid van de schaal depressie varieerde van $\alpha = .88$ op meetronde 1 (2006) tot $\alpha = .89$ op meetronde 6 (2013); de gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt over de meetrondes is $\alpha = .88$. Dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). Het gemiddelde van de afzonderlijke items voor depressie is gebruikt als indicator voor de schaal 'depressie'.

De angstproblemen werden gemeten aan de hand van 9 items uit de herziene versie van de *Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders* (SCARED-R, Muris & Steerneman, 2001). Een voorbeeld van een uit de vragenlijst is: *'Ik maak me zorgen of anderen me wel aardig vinden'*. De vragen werden beantwoord met een 5-puntsschaal van 'nooit' tot 'altijd'. Er waren kleine verschillen in de antwoordcategorieën van de verschillende meetrondes. Hierdoor is de keuze gemaakt om de schalen per meetronde te berekenen en vervolgens te standaardiseren. Op deze manier konden de schalen toch met elkaar vergeleken worden en kon gebruik gemaakt worden van een optimale steekproefgrootte. De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt over de meetrondes was $\alpha = .88$. Dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). Vanwege de hoge betrouwbaarheid is het gemiddelde van de items voor angstproblemen berekend als indicator voor de schaal 'angst'.

Bij drie meetrondes werd ook gebruik gemaakt van de subschaal 'emotionele problemen' van de *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ, Goodman, Meltzer & Bailey, 2003) om emotionele problemen en angst te meten. Voorbeeld van een item is: *'Ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen'*. De items hadden drie antwoordmogelijkheden, variërend van 'niet waar' tot 'waar'. De betrouwbaarheid van deze subschaal is $\alpha = .77$. Dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). Daarom is het gemiddelde van de items op emotionele problemen berekend als indicator voor de schaal 'emotionele problemen'.

Vanwege de hoge onderlinge correlaties tussen depressie, angst en emotionele problemen ($r = .66$ tot $.71$) is een gemiddelde berekend over de schaalscores. Dit gemiddelde fungeert als indicator voor internaliserende problemen.

Externaliserend probleemgedrag. Om externaliserend probleemgedrag te meten is gebruik gemaakt van 12 items van *The Direct and Indirect Aggression scales* (DIAS, Björkqvist, Lagerspetz, & Osterman, 1992), om de mate van agressief gedrag te meten. De scholieren werd gevraagd hoe zij reageren als zij boos of kwaad zijn op iemand uit de klas. Vervolgens konden zij per item aangeven in hoeverre dit op hen van toepassing was. De scholieren konden stellingen beantwoorden met 4 antwoordmogelijkheden, van 'nooit' tot 'heel vaak'. Een voorbeeld van een stelling is: '*ik scheld de ander uit*'. De Cronbach's Alpha was $.90$. Dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). De gemiddelde score op de items voor agressie fungeerde als indicator voor de schaal 'agressie'. Om de frequentie van verschillende soorten crimineel gedrag te meten werd gebruik gemaakt van 16 items van een zelfrapportage vragenlijst ontwikkeld door Baerveldt, Rossem en Vermande (2003). De scholieren gaven met een 4-puntsschaal variërend van 'nooit' tot '4 keer of meer' aan in welke mate zij de afgelopen 12 maanden betrokken waren bij criminele activiteiten. Een voorbeeld hiervan is: '*Een fiets gestolen*'. Door kleine verschillen tussen de meetrondes in het aantal gebruikte items per schaal, zijn de schalen per meetronde berekend en vervolgens gestandaardiseerd. Op deze manier konden de schalen over de meetrondes heen toch met elkaar worden vergeleken en kon gebruik gemaakt worden van een optimale steekproefgrootte. De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt over de meetrondes is $\alpha = .86$. Dit is een hoge betrouwbaarheid (Field, 2013). Het gemiddelde van de scores op de items voor delinquentie fungeert als indicator voor de schaal 'delinquentie'.

Vanwege de hoge onderlinge correlaties tussen agressie en delinquentie ($r = .47$) is een gemiddelde berekend over de schaalscores. Dit gemiddelde fungeert als indicator voor externaliserende problemen.

Analyseprocedure

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zal de data verkregen uit de eerder omschreven substeekproef van scheidingskinderen verdeeld worden in twee groepen.

Groep I bestaat uit kinderen van wie de ouders gescheiden zijn voor de invoering van het ouderschapsplan. Groep II bestaat uit kinderen van wie de ouders gescheiden zijn na de invoering van het ouderschapsplan.

Om deze groepen te kunnen vergelijken en te controleren voor de duur sinds de scheiding, worden in beide groepen alleen de gegevens geanalyseerd van de kinderen waarbij de scheiding maximaal vier jaar geleden heeft plaatsgevonden op het moment van de steekproef. Daarnaast wordt er nagegaan of de groepen significant van elkaar verschillen met betrekking tot enkele achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en de opleiding van ouders. Ook zullen Pearson's correlaties berekend worden tussen de factoren ouderlijke conflicten, contactfrequentie vader-kind, kwaliteit relatie vader (ruzie), kwaliteit relatie vader (steun), externaliserend probleemgedrag en internaliserend probleemgedrag om inzicht te bieden in de onderlinge samenhang tussen de constructen uit dit onderzoek.

Middels een t-toets voor onafhankelijke groepen wordt per deelvraag berekend of er een significant verschil is tussen Groep I en Groep II.

Resultaten

Deze paragraaf bevat een weergave van de resultaten van de uitgevoerde analyses. Er zal eerst worden ingegaan op mogelijke verschillen in achtergrondkenmerken tussen de groepen.

Daarna worden de eventuele verschillen tussen de groepen met betrekking tot conflicten

tussen ouders, de contactfrequentie tussen vader en kind, de kwaliteit van de vader-kind relatie en het internaliserende en externaliserende probleemgedrag bij de kinderen besproken.

Achtergrondkenmerken

In Tabel 1 zijn enkele achtergrondkenmerken van de twee groepen scholieren te zien. In de tabel is te zien dat de twee groepen scholieren significant verschillen in gemiddelde leeftijd ($p = .00$). De jongeren uit Groep II zijn gemiddeld ouder dan de jongeren uit Groep I. Daarom zal in de navolgende analyses een Ancova worden uitgevoerd met de groepen als factor en leeftijd als covariaat.

Tabel 1

Enkele kenmerken van de twee groepen scholieren

Kenmerk	Groep I	Groep II	
Geslacht			
% Jongens	45,9% (N = 105)	49,5% (N = 55)	
% Meisjes	54,10% (N = 124)	50,50% (N = 56)	n.s.
Gemiddelde leeftijd scholieren	12,4 jaar (N = 229)	13,6 jaar (N = 111)	P = .00
Opleidingsniveau moeder			
LO	3% (N = 6)	2% (N = 2)	
LBO	6% (N = 12)	8,2% (N = 8)	
MAVO	29,1% (N = 58)	25,5% (N = 25)	
MBO	20,6 (N = 41)	24,4% (N = 20)	
HAVO/VWO	17,1 (N = 34)	17,3% (N = 17)	
HBO	14,6 (N = 29)	17,3% (N = 17)	
WO	8 (N = 16)	9,2% (N = 9)	n.s.

Opleidingsniveau vader

LO	3,5%	5%	
	(N = 7)	(N = 5)	
LBO	10,9%	5,9%	
	(N = 22)	(N = 6)	
MAVO	18,8%	15,8%	
	(N = 38)	(N = 16)	
MBO	19,8%	19,8%	
	(N = 40)	(N = 20)	
HAVO/VWO	21,8%	22,8%	
	(N = 44)	(N = 23)	
HBO	11,9%	15,8%	
	(N = 24)	(N = 16)	
WO	12,9%	14,9%	n.s.
	(N = 26)	(N = 15)	

Noot. $p = \text{n.s.}$ betekent $p > .05$.

Conflicten tussen ouders

De eerste deelhypothese luidt dat er minder ouderlijke conflicten worden gerapporteerd door scholieren in Groep II dan Groep I. Uit de resultaten (zie Tabel 2) blijkt dat scholieren uit Groep II gemiddeld meer ouderlijke conflicten rapporteren dan Groep I. Dit verschil is significant $t(251) = -3.428, p < .00$, met een effectgrootte van $d = -0.44$ en $r = 0.21$. Dit is een klein negatief effect. De eerste deelhypothese wordt verworpen.

Tabel 2

Conflicten tussen ouders uit Groep I en II

Groep	N	M	SD	Df	T	P
Groep I	154	2.26	.92	251	-3.43	.001
Groep II	99	2.68	.98	251		

Aangezien de twee groepen significant verschillen in gemiddelde leeftijd, zal hier door middel van een covariantie-analyse voor worden gecorrigeerd. De covariaat, leeftijd, blijkt

significant gerelateerd te zijn aan ouderlijke conflicten ($r = .11$). Er is geen significant verschil tussen de groepen meer in de mate van ouderlijke conflicten ($F = 2.68, p = .106$), wanneer wordt gecorrigeerd voor de leeftijd van de scholieren. Echter, er is nog wel sprake van een trendsignificantie ($p = .106$).

Contactfrequentie tussen vader en kind

Volgens de deelhypothese is de contactfrequentie tussen vader en kind hoger bij Groep II dan bij Groep I. Uit de resultaten (zie Tabel 3) blijkt dat de gemiddelde contactfrequentie met vader in Groep I hoger is dan in Groep II, dit verschil is echter niet significant, $t(333) = 1.43$, $p > .05$, tweezijdig getoetst, $d = .16$ en $r = 08$. De deelhypothese wordt verworpen.

Tabel 3

Contactfrequentie tussen vader en kind uit Groep I en II

Groep	N	M	SD	Df	T	p
Groep I	226	3.38	1.69	333	1.43	.154
Groep II	109	3.09	1.82	333		

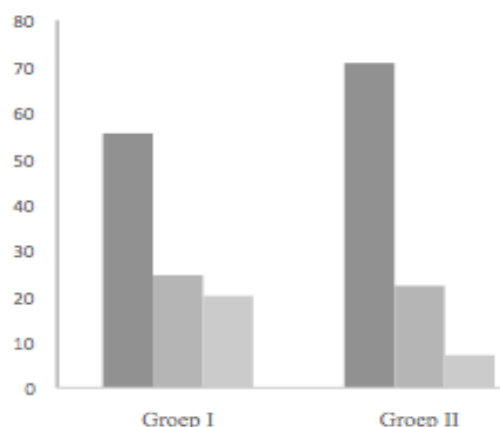
Belangrijk om op te merken is dat de woonsituatie na scheiding tussen Groep I en Groep II wel significant verschilt (zie Figuur 1). In Groep I wonen 55.4% van de kinderen alleen bij moeder, 24.5% van de kinderen in een co-oudergezin en 20% van de kinderen in een vadergezin. In Groep II wonen 70.7% van de kinderen alleen bij moeder, 22.2% van de kinderen in een co-oudergezin en 7.1% van de kinderen in een vadergezin ($p = 0.12$).

Middels een covariantie-analyse is voor het significante verschil in leeftijd tussen de twee groepen gecorrigeerd. De uitkomsten zijn dat de covariaat leeftijd significant gerelateerd is ($r = -.15$), aan de contactfrequentie tussen vader en kind ($F = 25.42, p = .000$). Deze relatie betekent dat het contact met vader afneemt naarmate kinderen ouder worden. Nadat voor

de covariaat leeftijd is gecorrigeerd, blijft het verschil in contactfrequentie tussen Groep I en Groep II niet significant ($F = .18$ $p = .670$).

Figuur 1

Woonsituatie na scheiding van Groep I en II

Kwaliteit vader-kind relatie

De deelhypothese betreffende de kwaliteit van de vader-kind relatie luidt dat kinderen uit Groep II de kwaliteit van de vader-kind relatie als beter beoordelen dan kinderen uit Groep I. Om de kwaliteit van de vader-kind relatie te meten is er gekeken naar de mate van steun en de mate van ruzie die kinderen uit beide groepen rapporteren. Voor de mate van ruzie zijn er geen significante verschillen in gemiddelden gevonden (zie Tabel 4), $t(330) = 0.581$, $p > .05$, tweezijdig getoetst, $d = .06$ tussen de kinderen uit Groep I en Groep II. Voor de mate van steun blijkt dat kinderen uit Groep I gemiddeld significant meer steun ervaren van hun vader dan kinderen uit Groep II (zie Tabel 4), $t(185,27) = 4.47$, $p < .01$, tweezijdig getoetst, $d = .66$. De derde deelhypothese wordt verworpen.

Aangezien de twee groepen significant verschillen in gemiddelde leeftijd, is hier door middel van een covariantie-analyse voor gecorrigeerd. Het covariaat leeftijd heeft een relatie met zowel de mate van ruzie ($r = .04$) als de mate van steun ($r = -.20$) in de vader-kind relatie.

Dit betekent dat oudere kinderen gemiddeld meer ruzie en minder steun ervaren dan oudere kinderen. Na correctie voor leeftijd blijft in Groep I en Groep II het gemiddelde verschil in de mate van ruzie in de vader-kind relatie niet significant ($F = .18, p = .670$) en het gemiddelde verschil in de mate van steun in de vader-kind relatie wel significant ($F = 6.45, p = .012$).

Tabel 4

Mate van ruzie en steun binnen vader- kind relatie in Groep I en II

	N	M	Sd	Df	<i>t</i>	<i>p</i>	N	M	Sd	Df	<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>Steun</i>						<i>Ruzie</i>					
Groep I	222	4.16	0.87	185.3	4.47	.00	222	1.87	1.11	330	.58	.516
Groep II	110	3.63	1.07	185.3			110	1.08				

Externaliserend en internaliserend probleemgedrag bij het kind

De vierde deelhypothese luidt dat het gemiddelde externaliserende en internaliserende probleemgedrag van kinderen uit Groep II lager is in vergelijking met het externaliserend en internaliserend probleemgedrag van kinderen uit Groep I. Uit Tabel 5 blijkt dat er geen significant verschil is $t(331) = -2.15, p = .830$, in de scores op externaliserend probleemgedrag van Groep I en van Groep II. Daarmee wordt dit deel van de hypothese verworpen.

Tabel 5

Mate van externaliserend en internaliserend gedrag in Groep I en II

	N	M	Sd	Df	<i>t</i>	<i>p</i>	N	M	Sd	Df	<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>Externaliserend</i>						<i>Internaliserend</i>					
Groep I	221	-0.6	.83	331	-2.15	.830	221	.07	.87	331	-2.6	.010
Groep II	112	-0.4	.8	331			112	.37	1.06	331		

Het verschil in internaliserend probleemgedrag van Groep I en van Groep II blijkt significant $t(331) = -2.60, p = < .05$, met een effectgrootte van $d = 0.3$. Dit is een klein tot matig effect. Kinderen uit Groep II rapporteren gemiddeld meer internaliserende problemen dan kinderen uit Groep I (zie Tabel 5). De betreffende hypothese wordt dan ook geheel verworpen.

Door middel van een covariantie-analyse is voor het significante verschil in leeftijd tussen Groep I en Groep II gecorrigeerd. De covariaat leeftijd is niet significant gerelateerd aan externaliserend probleemgedrag $F = 3.59, p = .059$. Na het controleren voor de variabele leeftijd blijft het verschil in externaliserend probleemgedrag van Groep I en Groep II niet significant $F = .20, p = .652$.

De covariaat leeftijd is niet significant gerelateerd aan internaliserend probleemgedrag $F = 1.63, p = .203$. Er blijft een significant verschil bestaan tussen internaliserend probleemgedrag tussen Groep I en Groep II, wanneer wordt gecontroleerd voor het effect van leeftijd op internaliserend probleemgedrag $F = 9.12, p = .003$. De vierde deelhypothese wordt geheel verworpen.

Aanvullende analyses

Wanneer de samenhang tussen de factoren binnen Groep I en Groep II vergeleken worden, valt allereerst op dat een aantal correlaties hoger worden (zie Tabel 6 in de bijlage). In Groep I was er sprake van een lage correlatie, in Groep II wordt dat een middelmatige correlatie. Dit geldt voor de samenhang tussen 'Kwaliteit relatie (ruzie)' en 'Conflicten'. Daarnaast valt op dat er in Groep II een lage correlatie is tussen 'Kwaliteit relatie (steun)' en 'Kwaliteit relatie (ruzie)', terwijl er in Groep I nauwelijks sprake is van een correlatie. Daarbij verdwijnt de significantie bij Groep II in de correlatie tussen 'Internaliserend

probleemgedrag' en 'Kwaliteit relatie (steun)', en de correlatie tussen 'Internaliserend probleemgedrag' en 'Externaliserend probleemgedrag'.

Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek was om te achterhalen of er verschillen bestaan in het welbevinden bij kinderen van 8 tot 16 jaar voor en na de invoering van het ouderschapsplan. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is er onderzocht in hoeverre de groep kinderen zonder ouderschapsplan verschilt met de groep kinderen met ouderschapsplan, op het gebied van (a) conflicten tussen ouders, (b) de contactfrequentie tussen vader en kind, (c) de kwaliteit van de vader-kind relatie en (d) internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij het kind. In de volgende paragrafen wordt per deelvraag ingegaan op de bevindingen en interpretaties van dit onderzoek. Daarna wordt er een algemene conclusie getrokken.

De eerste hypothese luidde dat het gemiddeld aantal conflicten tussen ouders lager zou zijn in Groep II dan in Groep I. Echter, de resultaten van dit onderzoek laten het tegenovergestelde zien. Na de invoering van het ouderschapsplan zijn de conflicten tussen ouders significant hoger, vergeleken met de conflicten tussen ouders voor de invoering van het ouderschapsplan. Ouders uit Groep II blijken meer conflicten te hebben dan ouders uit Groep I. Een nadere analyse heeft aangetoond dat de significantie verdwijnt wanneer gecorrigeerd wordt voor leeftijd. Desalniettemin is er sprake van een trendsignificantie. Dit betekent dat de negatieve gevolgen van conflicten tussen ouders, sinds de invoering van het ouderschapsplan, zijn blijven bestaan, of wellicht zijn verergerd.

De tweede hypothese luidde dat de gemiddelde contactfrequentie met vader hoger zou zijn in Groep II dan in Groep I. Echter, de resultaten laten zien dat kinderen zonder ouderschapsplan een hogere contactfrequentie met vader hebben, in vergelijking met de kinderen met een ouderschapsplan. Dit verschil is niet significant.

De derde hypothese luidde dat de relatiekwaliteit met vader positiever zou worden beoordeeld bij kinderen uit Groep II dan uit Groep I. De resultaten van dit onderzoek laten zien dat er geen verschil bestaat tussen beide groepen wat betreft de mate van ruzie die de kinderen ervaren in de relatie met vader. Opvallend is dat de kinderen zonder ouderschapsplan aangeven meer steun in de relatie met vader te ervaren, dan de kinderen met ouderschapsplan. Ook na correctie voor leeftijd blijft dit verschil bestaan.

De vierde hypothese luidde dat de gemiddelde externaliserende en internaliserende problematiek bij kinderen uit Groep II lager zouden zijn dan bij kinderen uit Groep I. Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen significant verschil is in externaliserend probleemgedrag tussen kinderen uit Groep I en kinderen uit Groep II.

Echter blijkt dat kinderen uit Groep II meer internaliserende problematiek rapporteren in vergelijking met kinderen uit Groep I.

Bovenstaande resultaten komen overeen met de eerder genoemde *spillover* hypothese. De conflicten tussen ouders in Groep II zijn significant hoger ten opzichte van de ouders uit Groep I. Zelfs als er gecorrigeerd wordt voor leeftijd blijft er sprake van een trendsignificantie. Door ouderlijke conflicten zijn ouders (tijdelijk) minder beschikbaar en ervaren kinderen minder ouderlijke steun (Afifi & Schrodt, 2003). Dit blijkt eveneens uit de resultaten van dit onderzoek. In Groep II waar de ouderlijke conflicten gemiddeld het hoogst zijn, ervaren kinderen gemiddeld de minste steun. Een conflictrijke relatie tussen ouders, evenals weinig steun in de vader-kind relatie, kunnen leiden tot internaliserende en externaliserende problematiek bij kinderen (Hetherington, 1999; Keller, Cummings & Davies, 2005).

Een mogelijk verklaring, voor het feit dat de conflicten tussen ouders in Groep II hoger zijn dan in Groep I, zou kunnen zijn dat de fase waarin een ouderschapsplan door ouders gemaakt moet worden niet juist gekozen is. In de fase waarin ouders besluiten om te

scheiden wordt vaak door een of beide partners de nadruk gelegd op de tegenstellingen binnen de relatie. Het maken van gezamenlijke afspraken over het kind kan in deze fase juist leiden tot polarisatie van een of beide ouders waardoor er meer in plaats van minder conflicten ontstaan. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat voor de invoering van het ouderschapsplan de zorg voor de kinderen meer vanzelfsprekend naar moeder ging. Nu deze vanzelfsprekendheid verdwenen is en er afspraken gemaakt moeten worden rondom de zorg van de kinderen kan dit leiden tot meer conflicten.

Op basis van bovenstaande onderzoeksresultaten kan worden geconcludeerd de invoering van het ouderschapsplan niet samengaat met een verbeterd welbevinden bij kinderen. Er lijkt zelfs sprake te zijn van een omgekeerd verband, namelijk dat de invoering van het ouderschapsplan samengaat met meer problemen bij kinderen. Bij het interpreteren van de resultaten van dit onderzoek is het van belang de volgende zaken in overweging te nemen.

Allereerst kan er door de onderzoeksopzet geen uitspraak worden gedaan over het causale verband tussen het ouderschapsplan en de gevolgen van een scheiding voor het welzijn van kinderen. Dit aangezien er niet twee groepen op hetzelfde moment zijn vergeleken, waarbij de ene groep wel een ouderschapsplan heeft en de andere groep niet. Doordat het ouderschapsplan vanaf 2009 verplicht is, kan deze onderzoeksopzet in een vervolgonderzoek niet gerealiseerd worden.

Een andere limitatie is het verschil in het aantal respondenten in de steekproef per deelvraag. Vooral bij de vragen over ouderlijke conflicten bleek er veel missende data zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is, dat kinderen het moeilijk vinden om vragen te beantwoorden over de conflicten tussen hun ouders en daardoor de vragen hebben overgeslagen. Echter, het blijft onduidelijk wat de daadwerkelijke reden is van de missende

data. Daarnaast zijn er over het gehele onderzoek minder respondenten in Groep II dan in Groep I.

Een sterk punt van dit onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van valide meetinstrumenten met een hoge betrouwbaarheid. Daarnaast zijn zowel de conflicten tussen ouders, de contactfrequentie, kwaliteit van de vader-kind relatie, en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij het kind onderzocht. Hierdoor ontstaat er een beeld over het algemene welbevinden van kinderen na een scheiding, voor en na de invoering van het ouderschapsplan. Ten slotte heeft dit onderzoek zeker een meerwaarde aangezien het zich richt op het ouderschapsplan waar tot op heden weinig onderzoek naar is gedaan. In dit opzicht is het onderzoek vernieuwend en maatschappelijk van belang.

Verder onderzoek is noodzakelijk om te onderzoeken welke factoren mede bepalen dat de invoering van het ouderschapsplan niet samengaat met een positiever welbevinden bij kinderen. Ook het verband tussen leeftijd en ouderlijke conflicten dient nader geanalyseerd te worden. Het is de vraag of oudere kinderen meer ouderlijke conflicten rapporteren, of dat zij zich bewuster zijn van de conflicten tussen hun ouders.

Daarnaast kan er worden onderzocht of de effecten van het ouderschapsplan verdwijnen, wanneer wordt gecorrigeerd voor significante correlaties. Zoals is te zien in Tabel 6 (zie Bijlage), correleren ouderlijke conflicten significant met internaliserende problematiek, kwaliteit relatie steun en kwaliteit relatie ruzie. Wanneer er bijvoorbeeld voor internaliserende problematiek wordt gecorrigeerd, zou het effect van het ouderschapsplan op ouderlijke conflicten kunnen afnemen. Ook zou gekeken kunnen worden naar moderatoren, zoals leeftijd, etniciteit of sekse.

Op basis van nader onderzoek dient kritisch bekeken te worden of het ouderschapsplan in de huidige vorm nog bestaansrecht heeft.

Referenties

- Afifi, T. D., & Schrodt, P. (2003). "Feeling caught" as a mediator of adolescents and young adults' avoidance and satisfaction with their parents in divorced and non-divorced households. *Communication Monographs*, *70*, 142-173.
doi:10.1080/0363775032000133791
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, *62*, 1269-1287. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990's: an update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, *15*, 355. doi:10.1037//0893-3200.15.3.355
- Bastaitis, K., Ponnet, K., & Mortelmans, D. (2012). Parenting of divorced fathers and the association with children's self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, *41*, 1643-1656. doi:10.1007/s10964-012-9783-6
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of Family Psychology*, *16*, 91-102.
doi:10.1037//0893-3200.16.1.91
- Bergström, M., Modin, B., Fransson, E., Rajmil, L., Berlin, M., Gustafsson, P. A., & Hjern, A. (2013). Living in two homes-a Swedish national survey of wellbeing in 12 and 15 year old with joint physical custody. *BMC Public Health*, *13*, 868. doi: 10.1186/1471-245813-868
- Buchanan, C. M., Maccoby, E. E., & Dornbusch, S. M. (1996). *Adolescents after Divorce*. London: Harvard University Press.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Osterman, K. (1992). *The Direct and Indirect Aggression scales*. Vasa, Finland: Abo Akademi University, Department of Social Sciences.
- Carlsund, A., Eriksson, U., & Sellström, E. (2012). Shared physical custody after family split-up: Implications for health and well-being in Swedish schoolchildren. *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*, *102*, 318-323. doi:10.1111/apa.12110
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology* *48*, 243-267. doi:10.1146/annurev.psych.48.1.243
- Craighead, W. E., Smucker, M. R., Craighead, L. W., & Ilardi, S. S. (1998). Factor analysis of the Children's Depression Inventory in a community sample. *Psychological Assessment*, *10*, 156-165. Doi: 10.1037/1040-3590.10.2.156

- Davidson, R. D., O'Hara, K. L., & Beck, C. J. A. (2014). Psychological and biological processes in children associated with high conflict parental divorce. *Juvenile and Family Court Journal*, *65*, 29-44. doi:10.1111/jfcj.12015
- De Graaf, P. M., & Fokkema, T. (2007). Contacts between divorced and non-divorced parents and their adult children in the Netherlands: An investment perspective. *European Sociological Review*, *23*, 263-277. doi:10.1093/esr/jcl032
- De Witte, H., Hooge, J., & Walgrave, L. (red.) (2000). *Jongeren in Vlaanderen: Gemeten en geteld 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en hun toekomst*. Leuven: Universitaire Pers.
- Emery, R. E., Waldron, M., Kitzmann, K. M., & Aaron, J. (1999). Delinquent behavior, future divorce or nonmarital childbearing, and externalizing behavior among offspring: A 14-year prospective study. *Journal of Family Psychology*, *13*, 568-579. doi:10.1037/0893-3200.13.4.568
- Erel, O., & Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, *118*, 108-132. doi:10.1037/0033-2909.118.1.108 568-579. doi:10.1037/0893-3200.13.4.568
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, *21*, 1016. doi: 10.1037//0012-1649.21.6.1016
- Gähler, M., & Garriga, A. (2013). Has the association between parental divorce and young adults' psychological problems changed over time. Evidence from Sweden, 1968-2000. *Journal of Family Issues*, *34*, 784-808. doi:10.1177/0192513X12447177
- Ghazarian, S. R., & Buehler, C. (2010). Interparental conflict and academic achievement: An examination of mediating and moderating factors. *Journal of Youth and Adolescence*, *39*, 23-35. doi:10.1007/s10964-008-9360-1
- Goodman, R., Ford, T., Simmons, H., Gatward, R., & Meltzer, H. (2003). Using the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) to screen for child psychiatric disorders in a community sample. *International Review of Psychiatry*, *15*, 166-172. doi:10.1080/0954026021000046128
- Grych, J.H., Seid, M., & Fincham, F.D., (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective: The children's perspective of interparental conflict scale. *Child Development*, *63*, 558-572. doi:10.2307/1131346
- Hanson, T. L. (1999). Does parental conflict explain why divorce is negatively associated

- with child welfare? *Social Forces*, 77, 1283-1316. doi:10.2307/3005877
- Harold, G. T., Aitken, J. J., & Shelton, K. H. (2007). Inter-parental conflict and children's academic attainment: A longitudinal analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 1223–1232. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01793.x
- Hetherington, E. M., & Stanley Hagan, M. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 129-140. doi:10.1111/1469-7610.00427
- Kalmijn, M. (2013). Long-term effects of divorce on parent–child relationships: Within-family comparisons of fathers and mothers. *European Sociological Review*, 29, 888-898. doi:10.1093/est/jcs066
- Keller, P. S., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2005). The role of marital discord and parenting in relations between parental problem drinking and child adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 943-951. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00399.x
- Kelly, J. B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 963-973. doi:10.1097/00004583-200008000-0000
- Kerig, P. K., Cowan, P. A. & Cowan, C. P. (1993). Marital quality and gender differences in parent child interaction. *Developmental Psychology*, 29, 931-939. doi:10.1037//0012-1649.29.6.931
- Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviours: A meta-analytic review. *Family Relations*, 49, 25-44. doi:10.1111/j.1741-3729.2000.00025.x
- Lansford, J. E., Malone, P. S., Castellino, D. R., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2006). Trajectories of internalizing, externalizing, and grades for children who have and have not experienced their parents' divorce or separation. *Journal of Family Psychology*, 20, 292. doi: doi.org/10.1037/0893-3200.20.2.292
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4, 140-152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Leon, K. (2003). Risk and protective factors in young children's adjustment to parental divorce: A review of the research. *Family Relations*, 52, 258-270. doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00258.x
- Manning, W. D., & Smock, P. J. (1999). New families and non-resident father–child visitation. *Social Forces*, 78, 87-116. doi:0.2307/3005791

- Milevsky, A. (2004). Perceived parental marital satisfaction and divorce: Effects on sibling relations in emerging adults. *Journal of Divorce and Remarriage*, *41*, 115-128. doi:10.1300/J087V41N0107
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, *56*, 289-302. Verkregen van: <http://web.b.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=697e9b06-4cd8-4b2f-9186-75d6e1c15ac9%40sessionmgr114&vid=2&hid=126>
- Muris, P., & Steerneman, P. (2001). The revised version of the Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED-R): First evidence for its reliability and validity in a clinical sample. *The British Psychological Society*, *40*, 35-44. doi:10.1348/014466501163463
- Musick, K., & Meier, A. (2010). Are both parents always better than one? Parental conflict and young adult well-being. *Social Science Research*, *39*, 814–830. doi:10.1016/j.ssresearch.2010.03.002
- Pryor, J. & Rodgers, B. (2001). *Children in changing families: Life after parental seperation*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Reiter, F. S., Hjörleifsson, S., Breidablik, H. J., & Meland, E. (2013). Impact of divorce and loss of parental contact on health. *Journal of Public Health*, *35*, 278-285. doi:10.1093/pubmed/fds101
- Sheehan, G., Darlington, Y., Noller, P., & Feeney, J. (2004). Children's perceptions of their sibling relationships during parental separation and divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, *41*, 69-94. doi:10.1300/J087v41n01_05
- Simons, R. L., Lin, K. H., Gordon, L.C., Conger, R. D., & Lorenz, F. O. (1999). Explaining the higher incidence of adjustment problems among children of divorce compared with those in two-parent families. *Journal of Marriage and the Family*, *61*, 1020-1030. doi:10.2307/354021
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2010). Joint physical custody in the Netherlands and the well-being of children. *Journal of Divorce & Remarriage*, *51*, 65-82. doi:10.1080/10502550903423362
- Spruijt, E., Eikelenboom, B., Harmeling, J., Stokkers, R., & Kortmos, H. (2005). Alienation Syndrome (PAS) in the Netherlands. *The American Journal of Family Therapy*, *33*, 303-317. doi:10.1080/01926180590962110
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn

Stafleu Van Loghum.

- Sun, Y., & Li, Y. (2002). Children's well-being during parent's marital disruption process: A pooled time-series analysis. *Journal of Marriage and Family*, *64*, 742–762. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00472.x
- Stadelmann, S., Perren, S., Groeben, M., & von Klitzing, K. (2010). Parental separation and children's behavioral/emotional problems: The impact of parental representations and family conflict. *Family Process*, *49*, 92-108. doi:10.1111/j.1545-5300.2010.01310.x
- Troxel, W. M., & Matthews, K. A. (2004). What are the costs of marital conflict and resolution to children's physical health? Living in two homes—a Swedish national survey of wellbeing in 12 and 15 year old with joint physical custody. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *7*, 29-57. doi:10.1023/B:CCFP.0000020191.73542.b0
- Vanassche, S., Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2013). Commuting between two parental households: The association between joint physical custody and adolescent wellbeing following divorce. *Journal of Family Studies*, *19*, 139-158. doi: 10.5172/jfs.2013.19.2.139
- Van Peer, C. (2003). Kinderen en echtscheiding. Verschillen in perceptie van de opvoedingscontext tussen kinderen in éénoudergezinnen en kinderen in andere gezinnen. In B. Van den Bergh, L. Ackaert & L. De Rycke (eds.), *Tienertijd, Communicatie, opvoeding en welzijn in context: 10- tot 18-jarigen, ouders en leerkrachten bevraagd* (pp137-166). Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Wetenschappelijk onderzoek en documentatiecentrum, Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2013). *Evaluatie ouderschapsplan: Een eerste verkenning* (Cahier, 2013-08). Verkregen van: [http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/evaluatie-wet-bevordering-voortgezet-ouderschap-en-zorgvuldige-scheiding-\(stb2008-500\)-mbt-het-onderdeel-ouderschapsplan.aspx?cp=44&cs=6796](http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/evaluatie-wet-bevordering-voortgezet-ouderschap-en-zorgvuldige-scheiding-(stb2008-500)-mbt-het-onderdeel-ouderschapsplan.aspx?cp=44&cs=6796)
- Whiteside, M. F., & Becker, B. J. (2000). Parental factors and the young child's post divorce adjustment: A meta-analysis with implications for parenting arrangements. *Journal of Family Psychology*, *15*, 5-26. doi:10.1037//0893-3200.14.1.5

Bijlage**Spss output (Conflicten tussen ouders)****Group statistics**

	Groep ouderschasplan	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ouderlijke conflicten	<2009 en max 4 jr geleden	154	2,2633	,92635	,07465
	>2009 en max 4 jr geleden	99	2,6823	,98313	,09881

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ouderlijke conflicten	Equal variances assumed	,261	,610	-3,428	251	,001	-,41901	,12224	-,65976	-,17826
	Equal variances not assumed			-3,384	200,050	,001	-,41901	,12384	-,66320	-,17482

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: Ouderlijke conflicten

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	16,277 ^a	2	8,139	9,212	,000
Intercept	2,482	1	2,482	2,810	,095
A2_leeftijd	5,925	1	5,925	6,706	,010
Groep_ouderschasplan	2,322	1	2,322	2,628	,106
Error	219,989	249	,883		
Total	1718,184	252			
Corrected Total	236,266	251			

a. R Squared = ,069 (Adjusted R Squared = ,061)

Spss output (Contactfrequentie tussen vader en kind)

	Groep ouderschasplan	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Contactfrequentie vader en kind	<2009 en max 4 jr geleden	226	3.38	1.691	,112
	>2009 en max 4 jr geleden	109	3.09	1.823	,175

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
								Lower	Upper	
Contactfrequentie vader en kind	Equal variances assumed	.013	.911	1.427	333	.154	.289	.202	-.109	.687
	Equal variances not assumed			1.390	199.627	.166	.289	.208	-.121	.698

Spss output (Kwaliteit vader-kind relatie, mate ruzie)

	Groep ouderschasplan	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ruzie vader	<2009 en max 4 jr geleden	222	1,869	1,113	,075
	>2009 en max 4 jr geleden	110	1,796	1,043	,099

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Ruzie vader	Equal variances assumed	.072	.789	.581	330	.561	.074	.127	-.176	.324
	Equal variances not assumed			.594	230.426	.553	.074	.124	-.171	.319

Spss output (Kwaliteit vader-kind relatie, mate steun)

	Groep ouderschasplan	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Steun vader	<2009 en max 4 jr geleden	222	4.160	.891	.060
	>2009 en max 4 jr geleden	110	3.629	1.075	.102

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Steun vader	Equal variances assumed	10.142	.002	4.763	330	.000	.531	.111	.312	.750
	Equal variances not assumed			4.472	185.271	.000	.531	.119	.297	.765

Tabel 6

Pearson's correlaties tussen Ouderlijke conflicten, Kwantiteit relatie, Kwaliteit relatie (steun), Kwaliteit relatie (ruzie), Externaliserend probleemgedrag en Internaliserend probleemgedrag.

		Ouderlijke conflicten	Kwantiteit relatie	Kwaliteit relatie (steun)	Kwaliteit relatie (ruzie)	Externaliserend probleemgedrag	Internaliserend probleemgedrag
Groep 1	Ouderlijke conflicten	1					
	Kwantiteit relatie	-.05	1				
	Kwaliteit relatie (steun)	-.21	.19	1			
	Kwaliteit relatie (ruzie)	.17	.02	.06	1		
	Externaliserend probleemgedrag	.02	.05	-.10	.05	1	
	Internaliserend probleemgedrag	.34	-.03	-.16	.26	.12	1
Groep 2	Ouderlijke conflicten	1					
	Kwantiteit relatie	-.01	1				
	Kwaliteit relatie (steun)	-.21	.44	1			
	Kwaliteit relatie (ruzie)	.39	-.18	-.53	1		
	Externaliserend probleemgedrag	.02	.02	-.10	.05	1	
	Internaliserend probleemgedrag	.34	-.03	-.16	.26	.12	1

Noot: significante correlaties ($p < .05$) zijn vetgedrukt.